

Г. С. Морозова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва
ORCID ID: 0000-0002-5874-1747
В. М. Шевченко,
аспірант кафедри фінансів,
Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва
ORCID ID: 0000-0002-9307-672X

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.12.115

ІННОВАЦІЙНІСТЬ РОЗВИТКУ РОСЛИННИЦТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РІЗНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

G. Morozova,
PhD in Economics, associate professor, associate professor of the department
of finance, Kharkiv National Agrarian University. V. V. Dokuchaev
V. Shevchenko,
postgraduate student of the department of finance
Kharkiv National Agrarian University. V. V. Dokuchaev

INNOVATION DEVELOPMENT OF PLANT GROWTH IN AGRICULTURAL ENTERPRISES OF VARIOUS ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF ECONOMIC ENTITIES

У статті розглянуто проблеми реформування аграрного сектора економіки, ефективності діяльності підприємств різних організаційно-правових форм господарювання. На основі методу статистичних групувань досліджено залежність між ознакою, що покладено в основу групування (тип суб'єкта господарювання) та величиною прибутку у галузі рослинництва, в максимізації якого вирішальну роль відіграє інноваційна діяльність. Для доведення того, що підвищення прибутку від реалізації продукції рослинницької галузі було не просто проявом впливу інфляційних процесів, а результатом запровадження інноваційних заходів розвитку даної галузі, було досліджено базисний індекс інфляції в динаміці за досліджуваний період, темп зміни якого порівняно з темпами зміни прибутку у галузі рослинництва на 1 га ріллі. Проведено оцінку інноваційності розвитку рослинництва в сільськогосподарських підприємствах в розрізі різних організаційно-правових форм господарювання.

In the conditions of post-reform functioning, the problem of translating domestic agricultural production into an innovative model of development is one of the priorities in modern theoretical and applied research.

The article deals with the problems of reforming the agricultural sector of the economy, the efficiency of enterprises of various organizational and legal forms of management. The method of statistical groupings investigates the relationship between the attribute underlying the grouping (type of entity) and the amount of profit in the field of crop production, in which maximization plays a crucial role innovation. To prove that the increase in profits from the sale of products of the crop industry was not simply a manifestation of the impact of inflationary processes, but the result of the introduction of innovative measures for the development of the industry, a basic index of inflation in the dynamics for the period under study, the rate of change of which compared to the rate of change in the industry profit crop on 1 ha of arable land. An indication of innovative development is suggested to be an increase in profit from the sale of crop products at a faster rate than the inflation index.

Internal factors of influence on profit which are directly dependent on the activity of the enterprise are studied: volumes of production and sale of production, structure of production, cost of production and prices of sale. It is established that the increase of crop yields is a consequence of the introduction of certain technological innovations by enterprises.

The criterion of innovativeness of the development of the crop industry is to consider the decrease in cost and increase in the price of sales of products, because this causes an increase in the amount of profit for the industry as an internal source of financing for innovation activity. At the same time, it has been proven that in the context of inflation, the cost may increase, but innovations in the operating cost management system should be mentioned when the cost increases more slowly than inflation.

An assessment of the innovative development of crop production in agricultural enterprises in the context of various organizational and legal forms of management has been carried out.

Ключові слова: інновації, розвиток, рослинництво, організаційно-правові форми, акціонерні товариства, приватні підприємства, фермерські господарства, державні підприємства.

Key words: innovation, development, crop production, organizational and legal forms, joint-stock companies, private enterprises, farms, state-owned enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У кінці ХХ ст. в Україні відбулось реформування аграрного сектора економіки, що супроводжувалося змінами у функціонуванні організаційно-правових форм господарювання. В процесі аграрної реформи створено декілька нових організаційно-правових форм аграрних підприємств, серед яких посилюється конкуренція.

Світовий досвід свідчить, що тільки інноваційний шлях розвитку може забезпечити здорове конкурентне середовище та підвищення конкурентоспроможності економіки країни загалом та сільського господарства зокрема. Інноваційний розвиток сільськогосподарського комплексу України та його переорієнтація на екологічно чисте і високопродуктивне виробництво мають визначати стратегію розвитку кожного сільськогосподарського підприємства. Тому проблеми реформування аграрного сектора економіки, інноваційності розвитку підприємств різних організаційно-правових форм господарювання постійно перебували і перебувають у полі зору економічної думки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В умовах пореформеного функціонування проблема переведення вітчизняного аграрного виробництва на інноваційну модель розвитку є однією з пріоритетних у сучасних теоретичних і прикладних дослідженнях. Дослідженням проблем та економічних умов інноваційного розвитку підприємств займалося і продовжує займатися багато вчених. Серед них: П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк, О.С. Височан, М.А. Полегенька, Є.М. Єрмолаєва, В.В. Россоха та ін. [1—5].

Таблиця 1. Тенденції зміни основних показників розвитку галузі рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Харківської області лісостепової зони в середньому по групі за 2010—2017 рр.

Показники	Групи сільськогосподарських підприємств Харківської області за організаційно-правовими формами					
	акціонерні товариства	виробничі кооперативи	державні підприємства	приватні підприємства	товариства з обмеженою відповідальністю	фермерські господарства
Кількість сільськогосподарських підприємств в групі	1	3	2	20	30	17
Прибуток по галузі рослинництва, тис. грн	$y=4643,7x-8362,1$	$y=2412,4x-3862,8$	$y=1320,3x+963,9$	$y=2150,8x-123,3$	$y=2719,3x-1561,1$	$y=1621,2x-768,8$
Площа ріллі, га	$y=77,7x+5805,3$	$y=-24,2x+1887,5$	$y=103,4x+5589,3$	$y=-15,1x+3043,2$	$y=15,6x+2907,6$	$y=40,6x+1860,9$
Прибуток по галузі рослинництва на 1 га ріллі, тис. грн	$Y=0,752X-1,348$	$Y=1,406X-2,302$	$Y=0,207X+0,206$	$Y=0,733X-0,078$	$Y=0,91X-0,505$	$Y=0,81X-0,361$

Водночас у сучасних умовах господарювання інноваційна діяльність виступає потужним каталізатором розвитку економіки, надійною гарантією високоефективного бізнесу. Нові ідеї, прогресивні технології й організаційні рішення дедалі більшою мірою визначають успіх підприємницької діяльності, забезпечують виживання і фінансову стійкість підприємства. Але, як показують результати наукових досліджень, подальших доробок потребує оцінка інноваційності розвитку рослинництва в сільськогосподарських підприємствах у розрізі різних організаційно-правових форм господарювання.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження інноваційності розвитку рослинництва в сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання лісостепової зони Харківської області.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для реалізації вищезазначеної мети сільськогосподарські підприємства Харківської області були розподілені по групах за організаційно-правовими формами господарювання. Такий метод статистичних групувань, який є одним з найбільш ефективних методів обробки масових даних, дозволив прослідкувати залежність між ознаками, що покладені в основу групування, в цьому випадку це тип суб'єкта господарювання, що визначає форму здійснювання його господарської діяльності, і вибраними показниками.

Таблиця 2. Динаміка прибутковості сільськогосподарських підприємств лісостепової зони Харківської області за 2010—2017 рр.

Групи сільськогосподарських підприємств Харківської області за організаційно-правовими формами господарювання	Тенденція зміни базисного індексу прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі	Темп підвищення прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі, %
акціонерні товариства	$y = 464,2x - 832,18$	464,2
виробничі кооперативи	$y = 398,34x - 652,26$	398,34
державні підприємства	$y = 38,962x + 38,834$	38,96
приватні підприємства	$y = 61,786x - 6,5723$	61,79
товариства з обмеженою відповідальністю	$y = 80,681x - 44,728$	80,68
фермерські господарства	$y = 85,76x - 38,222$	85,76

Враховуючи той факт, що базове підприємство цього дослідження СТОВ "Схід-Агро2004" знаходиться в лісостеповій зоні Харківської області, то для проведення групування були відібрані подібні сільськогосподарські підприємства за географічним місцем свого розташування — з Борівського, Великобурлуцького, Вовчанського та Ізюмського районів Харківської області. Також відмітимо, що для об'єктивності проведення цього статистичного дослідження були використані виключно дані тих підприємств, які функціонували протягом 2010—2017 рр. та без перебоїв звітували за результатами своєї діяльності до органів державної статистики. Так, загальна кількість об'єктів групування становила 73 сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм господарювання (табл. 1).

У ході проведеного групування сільськогосподарські підприємства лісостепової зони Харківської області розподілились так: групу акціонерних товариств було представлено лише ПуАТ "Підсереднє" Великобурлуцького району; найбільш чисельною була група товариств з обмеженою відповідальністю — 30 одиниць; друге місце посіла група з приватних підприємств — 20 одиниць; кількість фермерських господарств становила 17 одиниць; і зовсім не значними за кількістю об'єктів спостереження у групах були виробничі кооперативи — 3 одиниці та державні підприємства — 2 одиниці.

В якості показників, тенденції зміни яких досліджувались у межах сформованих груп підприємств, було обрано величину прибутку по галузі рослинництва, в максимізації якого вирішальну роль відіграє інноваційна діяльність. Але через різну кількість підприємств у групах сума прибутку загалом по галузі рослинництва не дає достатньо повного уявлення про досліджуване явище. Саме тому поряд з абсолютною величиною виникла об'єктивна необхідність у розрахунку відносного показника — прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі по сформованим групам сільськогосподарських підприємств, який має важливе похідне узагальнююче значення у проведенні аналітичних досліджень, порівнянню з іншими показниками.

У результаті розрахунку прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі по сільськогосподарським підприємствам різних організаційно-правових форм господарювання було встановлено, що найбільше значення щорічного приросту прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі в середньому по групі мали виробничі кооперативи — 1,4 тис. грн. Найменше щороку наросли суми прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі державні підприємства — 0,21 тис. грн у середньому по групі, які представлені ДП ДГ "Гонтарівка" Вовчанського району Харківської області з щорічним значенням приросту аналізованого показника 0,28 тис. грн на 1 га ріллі та ДП ДГ "Червона хвиля" — 0,11 тис. грн відповідно.

Для порівняння базове підприємство СТОВ "Схід-Агро 2004" Борівського району Харківської області мало середньорічне значення приросту прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі на рівні 0,82 тис. грн.

Але такий аналіз дає підстави для проведення лише порівняльної характеристики щорічних темпів приросту прибутку від реалізації продукції рослинництва з розрахунку на 1 га ріллі по сільськогосподарським підприємствам лісостепової зони Харківської області за різними організаційно-правовими формами господарювання. Однак, посилаючись на попередні наші дослідження, для доведення того, що підвищення прибутку від реалізації продукції рослинницької галузі є не просто проявом впливу інфляційних процесів, а результатом запровадження інноваційних заходів розвитку даної галузі, нами було досліджено базисний індекс інфляції в динаміці за 2011—2017 рр., який був вирівняний за рівнянням прямої лінії, що має наступний вигляд: $y = 22,09x + 57,14$.

В цілому про наявність інноваційного розвитку слід говорити в тому випадку, коли розмір прибутку на 1 га ріллі зростає більш швидкими темпами, ніж індекс інфляції. Тому для зручності порівняння аналогічним чином були розраховані і вирівняні за рівнянням прямої лінії базисні індекси зміни прибутку по рослинництву на 1 га ріллі по сільськогосподарським підприємствам різних організаційно-правових форм господарювання (табл. 2). Тож, якщо прибуток від реалізації продукції збільшуватиметься швидшими темпами, ніж індекс інфляції, то це і буде ознакою інноваційного розвитку.

Так, трактуючи економічний зміст тенденцій змін базисних індексів прибутку по галузі рослинництва на 1 га ріллі та, відповідно, темпів їх підвищення в сільськогосподарських підприємствах лісостепової зони Харківської області, слід відмітити, що за досліджуваний період за всіма без виключення організаційно-правовими формами господарювання темп підвищення прибутку перевищує темп щорічного підвищення цін (індексу інфляції), який складає 22,09 %.

А це також означає, що всі підприємства різних організаційно-правових форм господарювання, хтось більшою мірою (акціонерні товариства і виробничі кооперативи), а хтось меншою (державні підприємства) запроваджують у своїй діяльності інновації і, як наслідок, прибуток у середньому по групі у них зростає за аналізований період.

Отже, розглядаючи прибуток по галузі рослинництва, як внутрішнє джерело фінансування інноваційної діяльності по цій галузі, доходимо висновку, що найвищий рівень інноваційності розвитку порівняно з іншими групами сільськогосподарських підприємств демонструють акціонерні товариства і виробничі кооперативи, оскільки у них темп зростання прибутку в найбільшій мірі перевищує індекс інфляції, а найнижчий рівень інноваційності розвитку мали, відповідно, державні підприємства.

Здійснюючи дослідження інноваційності розвитку галузі рослинництва в сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання відмітимо, що прибуток по даній галузі в цілому формується з прибутку, одержаного від виробництва

Таблиця 3. Тенденції зміни середньої урожайності основних культур по групах сільськогосподарських підприємств Харківської області лісостепової зони за 2010—2017 рр.

Групи сільськогосподарських підприємств Харківської області за організаційно-правовими формами	Кількість підприємств в групі	Тенденція зміни середньої урожайності основних культур
Озима пшениця		
Акціонерні товариства	1	$y = 6,25x + 23,51$
Виробничі кооперативи	3	$y = 5,07x + 20,99$
Державні підприємства	2	$y = 1,34x + 30,73$
Приватні підприємства	20	$y = 1,53x + 31,89$
Товариства з обмеженою відповідальністю	25	$y = 2,06x + 35,16$
Фермерські господарства	17	$y = 1,54x + 31,82$
Кукурудза на зерно		
Виробничі кооперативи	1	$y = 0,2x + 32,04$
Державні підприємства	2	$y = 1,05x + 44,39$
Приватні підприємства	10	$y = 1,09x + 42,9$
Товариства з обмеженою відповідальністю	19	$y = 0,34x + 46,53$
Фермерські господарства	12	$y = 0,57x + 39,82$
Соняшник		
Акціонерні товариства	1	$y = 0,32x + 28,29$
Виробничі кооперативи	3	$y = 2,24x + 27,6$
Державні підприємства	2	$y = -0,99x + 22,92$
Приватні підприємства	20	$y = 0,63x + 25,71$
Товариства з обмеженою відповідальністю	27	$y = 0,45x + 26,52$
Фермерські господарства	17	$y = 0,92x + 24,96$

та реалізації різних видів продукції цієї галузі. Також, як зазначалось раніше, будь-яке підприємство свої сили спрямовує на отримання кінцевого результату — прибутку, як різниці між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, робіт, послуг) або між обсягом отриманої виручки та сумою витрат на виробництво та реалізацію продукції. Тому на сьогодні однією з актуальних проблем є вивчення факторів, що впливають на зростання прибутку в цілому по сільському господарству та по рослинницькій галузі зокрема.

Рослинництво є важливою стратегічною галуззю сільського господарства, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави, дає значній частині сільського населення робочі місця. Для того щоб виявити фактори, які прямопропорційно впливають на зростання прибутку від даної галузі необхідно, для початку, виявити чинники, які впливають на саму величину прибутку. Нами було досліджено виключно внутрішні фактори впливу на прибуток, які безпосередньо залежать від діяльності підприємства. До них відносять обсяги виробництва та реалізації продукції, структуру продукції, собівартість продукції та ціни реалізації.

Найбільший вплив на прибуток від рослинницької галузі мають обсяги виробництва продукції, бо відповідно збільшення (зменшення) обсягу виробленої прибуткової продукції обумовлює підвищення (зниження) розміру прибутку. Враховуючи те, що основним напрямом збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва є підвищення урожайності сільськогосподарських культур, нами було досліджено динаміку та тенденції зміни урожайності основних культур в сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання протягом 2010—2017 рр. (табл. 3).

Аналіз кількості рослинницької продукції, одержаної з одиниці площі по різних культурам показав, що по озимій пшениці найвищий рівень щорічного приросту урожайності мала група акціонерних товариств — 6,25 ц/га. Але ця група сільськогосподарських підприємств є дещо не типовою порівняно з іншими, оскільки, як вже зазначалося раніше, вона представлена лише одним підприємством — ПуАТ "Підсереднє" Велико-

бурлуцького району. Тому більш об'єктивніше буде констатувати, що лідером по нарощуванню рівня урожайності озимої пшениці є виробничі кооперативи з щорічним приростом досліджуваного показника — 5,07 ц/га, що також свідчить про найвищий рівень інноваційності розвитку цієї групи сільськогосподарських підприємств порівняно з іншими групами та позитивний вплив на формування прибутку по даній культурі.

Водночас найнижчий рівень урожайності озимої пшениці останні 3 роки досліджуваного періоду мали державні підприємства. Найменшим по цій групі підприємств був і щорічний приріст урожайності по даній культурі — 1,34 ц/га, що є свідченням найнижчого рівня інноваційності розвитку державних підприємств і в деякій мірі пояснює найменше щорічне нарощування суми прибутку по рослинницькій галузі на 1 га ріллі по цій групі організаційно-правової форми господарювання.

По соняшнику сформувались аналогічні тенденції змін урожайності культур в сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм господарювання, що і по озимій пшениці. Лідером по рівню урожайності та щорічному приросту залишаються виробничі кооперативи. А група державних підприємств — це єдина група, яка мала навіть тенденцію до зниження урожайності соняшнику з щорічним зменшенням на 0,99 ц/га, що ніяк не може бути свідченням інноваційності розвитку.

На відміну від двох попередніх сільськогосподарських культур по кукурудзі на зерно була зафіксована дещо інша закономірність змін. Акціонерне товариство "Підсереднє" Великобурлуцького району протягом досліджуваного періоду взагалі не вирощували дану культуру. А група виробничих кооперативів, яка була лідером по щорічному підвищенню рівня урожайності озимої пшениці та соняшнику, по кукурудзі на зерно мала навпаки найнижчий рівень щорічного приросту — 0,2 тис. грн серед інших груп підприємств.

Натомість група державних підприємств, яка навпаки по озимій пшениці та соняшнику мала найнижчий рівень щорічного приросту урожайності, по кукурудзі на зерно разом з приватними підприємствами лідирували по щорічному нарощуванню урожайності протягом

Таблиця 4. Тенденції зміни середньої ціни реалізації та повної собівартості 1 ц основних видів продукції рослинництва по групах сільськогосподарських підприємств Харківської області лісостепової зони за 2010—2017 рр.

Групи сільськогосподарських підприємств Харківської області за організаційно-правовими формами господарювання	Показник	Культури		
		озима пшениця	кукурудза на зерно	соняшник
акціонерні товариства	Ціна реалізації 1 ц, грн	$Y=39,24X+79,03$	н.д.	$Y=106,46X+111,3$
	Повна собівартість 1 ц, грн	$Y=27,41X+96,11$	н.д.	$Y=66,57X+175,12$
виробничі кооперативи	Ціна реалізації 1 ц, грн	$Y=33,67X+73,43$	$Y=40,99X+35,07$	$Y=104,04X+115$
	Повна собівартість 1 ц, грн	$Y=6,99X+108,5$	$Y=19,57X+71,6$	$Y=50,12X+123,91$
державні підприємства	Ціна реалізації 1 ц, грн	$Y=36,23X+59,76$	$Y=33,22X+43,58$	$Y=81,57X+216,51$
	Повна собівартість 1 ц, грн	$Y=21,84X+56,96$	$Y=0,24X+93,37$	$Y=37,56X+145,52$
приватні підприємства	Ціна реалізації 1 ц, грн	$Y=35,25X+64,83$	$Y=35,8X+51,88$	$Y=108,87X+102$
	Повна собівартість 1 ц, грн	$Y=26,43X+59,77$	$Y=24,58X+59,67$	$Y=55,67X+104,18$
товариства з обмеженою відповідальністю	Ціна реалізації 1 ц, грн	$Y=39,55X+57,24$	$Y=43,46X+36,57$	$Y=104,92X+116,33$
	Повна собівартість 1 ц, грн	$Y=25,17X+58,97$	$Y=28,14X+46,59$	$Y=50,65X+102,66$
фермерські господарства	Ціна реалізації 1 ц, грн	$Y=35,35X+62,56$	$Y=37,96X+43,83$	$Y=105,12X+121,13$
	Повна собівартість 1 ц, грн	$Y=28,41X+50,1$	$Y=28,01X+47,39$	$Y=51,63X+75,77$

досліджуваного періоду — на 1,05 та 1,09 ц/га відповідно.

Отже, проведений аналіз тенденцій змін середньої урожайності основних культур по групах сільськогосподарських підприємств лісостепової зони Харківської області за 2010—2017 рр. дав підстави стверджувати, що зростання урожайності культур, абсолютно очевидно, є наслідком запровадження підприємствами певних технологічних інновацій. Тож виробничі кооперативи найбільш успішно застосовували інноваційні заходи по

виращуванню озимої пшениці та соняшнику, тоді як державні підприємства — кукурудзи на зерно, що дозволило їм максимально щороку нарощувати рівень урожайності цих культур.

Другим, не менш важливим, фактором, що впливає на величину прибутку від реалізації товарної продукції, є зміна рівня собівартості продукції. Якщо зміна обсягу реалізації впливає на суму прибутку прямо пропорційно, то зв'язок між величиною прибутку й рівнем собівартості обернено пропорційний. Чим нижче со-

Таблиця 5. Темпи підвищення повної собівартості 1 ц основних видів продукції рослинництва по групах сільськогосподарських підприємств Харківської області лісостепової зони за 2010—2017 рр.

Групи сільськогосподарських підприємств Харківської області за організаційно-правовими формами	Тенденція зміни базисного індексу повної собівартості 1 ц	Темп підвищення повної собівартості 1 ц, %
Озима пшениця		
Акціонерні товариства	$y = 20,579x + 72,168$	20,58
Виробничі кооперативи	$y = 4,8868x + 75,808$	4,89
Державні підприємства	$y = 22,842x + 59,581$	22,84
Приватні підприємства	$y = 26,806x + 60,616$	26,81
Товариства з обмеженою відповідальністю	$y = 25,252x + 59,165$	25,25
Фермерські господарства	$y = 32,134x + 56,674$	32,13
Кукурудза на зерно		
Виробничі кооперативи	$y = 16,093x + 58,872$	16,09
Державні підприємства	$y = 0,2594x + 100,52$	0,26
Приватні підприємства	$y = 23,195x + 56,32$	23,2
Товариства з обмеженою відповідальністю	$y = 31,557x + 52,249$	31,56
Фермерські господарства	$y = 29,354x + 49,658$	29,35
Соняшник		
Акціонерні товариства	$y = 20,805x + 54,731$	20,81
Виробничі кооперативи	$y = 20,81x + 51,447$	20,81
Державні підприємства	$y = 10,81x + 41,879$	10,81
Приватні підприємства	$y = 28,459x + 53,254$	28,46
Товариства з обмеженою відповідальністю	$y = 26,512x + 53,733$	26,51
Фермерські господарства	$y = 30,362x + 44,556$	30,36

бівартість продукції, обумовлена рівнем витрат на її виробництво й реалізацію, тим вище прибуток, і навпаки.

Також вагомим фактором, що прямо визначає величину прибутку від реалізації продукції рослинництва, є система ціноутворення, застосовувана на підприємстві. Підґрунтям для встановлення ціни реалізації по основним видам продукції даної галузі, її нижньою межею є собівартість продукції, як один з важливих показників ефективності виробництва.

До того ж собівартість, як обов'язковий елемент ціни, може відігравати різну роль у її формуванні. Так, якщо на продукцію встановлюються фіксовані ціни, то в цьому випадку собівартість є вихідною базою ціни і основою для визначення в її складі прибутку. Але, якщо формуються вільні ціни, то собівартість продукції безпосередньо їх рівень не визначає. Роль собівартості в цьому випадку зводиться лише до того, що вона показує нижню межу, мінімальну ціну товару і є одним із чинників її визначення.

Тож, враховуючи всю важливість вищезазначених факторів у формуванні та зростанні прибутку від рослинницької галузі, нами були досліджені тенденції зміни повної собівартості 1 ц та ціни реалізації основних видів продукції рослинництва по сільськогосподарським підприємствам різних організаційно-правових форм господарювання лісостепової зони Харківської області впродовж 2010—2017 рр. (табл. 4).

Підсумовуючи результати аналізу тенденцій зміни середньої ціни реалізації та повної собівартості 1 ц основних видів продукції рослинництва по групах сільськогосподарських підприємств лісостепової зони Харківської області протягом 2010—2017 рр., відмітимо, що товариства з обмеженою відповідальністю та приватні підприємства найбільшими темпами щорічно підвищували рівень цін реалізації на рослинницьку продукцію. Це означає, що ці підприємства розвиваються більш швидко за рахунок інновацій маркетингового характеру, удосконалення системи збуту, підвищення якості продукції тощо. Тоді як виробничі кооперативи та державні підприємства найповільніше нарощували повну собівартість 1 ц основних видів продукції рослинництва.

Тож, враховуючи характеристику впливу досліджуваних факторів на зміну прибутку від реалізації продукції рослинництва, вважаємо, що критерієм інноваційності розвитку рослинницької галузі є зменшення собівартості та підвищення ціни реалізації продукції, бо це також обумовлює підвищення суми прибутку по галузі, як внутрішнього джерела фінансування інноваційної діяльності. Водночас, як було доведено в попередніх наших дослідженнях, в умовах інфляції собівартість може зростати, але про інновації в системі управління операційними витратами варто говорити тоді, коли собівартість зростає повільніше, ніж інфляція. Для цього нами було проведено порівняння темпів підвищення собівартості продукції рослинництва і темпу інфляції (табл. 5).

У результаті проведення цього дослідження констатуємо, що більш високий рівень інноваційності розвитку в системі управління витратами був характерний для виробничих кооперативів та державних підприємств, оскільки в цих групах підприємств собівартість 1 ц майже всіх основних видів продукції рослинництва зростала повільніше, ніж розрахований раніше темп щорічного підвищення цін (індекс інфляції) — 22,09 %. Тоді як, приватні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю та фермерські господарства за цим критерієм мали значно нижчий рівень інноваційного розвитку, бо індекс інфляції за досліджуваний період був значно меншим, ніж щорічне зростання собівартості 1 ц основних видів рослинницької продукції в цих групах підприємств.

ВИСНОВКИ

Отже, одним із перспективних напрямів розвитку аграрних підприємств України є використання інноваційних підходів до здійснення господарської діяльності в сільському господарстві. Підвищення показників інноваційності розвитку галузі рослинництва супроводжується поступовими змінами в організаційній структурі діючих сільськогосподарських підприємств. Це є свідченням того, що серед аграрних підприємств по рослинницькій галузі є більш та менш інноваційно розвинені організаційно-правові форми господарювання. За рівнем прибутку по галузі рослинництва найвищий рівень інноваційності розвитку порівняно з іншими групами сільськогосподарських підприємств мали виробничі кооперативи, а найнижчий — державні підприємства. Дослідження факторів першого порядку, що впливають на зростання прибутку по галузі рослинництва довели, що виробничі кооперативи в більшій мірі застосовували інноваційні заходи по вирощуванню озимої пшениці та соняшнику, тоді як державні підприємства — кукурудзи на зерно, що дозволило їм максимально швидко нарощувати рівень урожайності цих культур.

Аналіз тенденцій зміни середньої ціни реалізації та повної собівартості 1 ц основних видів продукції рослинництва дозволив констатувати, що більш інноваційними за критерієм запровадження інновацій в системі маркетингу, збуту були товариства з обмеженою відповідальністю та приватні підприємства, тоді як виробничі кооперативи та державні підприємства відрізнялись значно вищим рівнем інноваційного розвитку в системі управління операційними витратами.

Література:

1. Саблук П.Т. Інноваційна діяльність в аграрній сфері та інституціональний аспект: монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Шпыкуляк, А.І. Курило та ін. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 706 с.
2. Височан О.С. Наукові підходи до визначення понять "Інновації" та "Інноваційна діяльність" у сільському господарстві / О.С. Височан // Вісник Хмельницького національного університету. — 2011. — № 2. — С. 101—104.
3. Полегенька М.А. Етимологія терміну "інновації" як економічної категорії / М.А. Полегенька // Агросвіт. — 2016. — № 21. — С. 57—61.
4. Єрмолаєва В.В. Особливості та проблеми інноваційного розвитку в Україні // Держава та регіони. — 2010. — № 6. — С. 275—280.
5. Россиха В.В. Теоретико-методичні засади формування, розвитку та оцінювання виробничого потенціалу сільськогосподарського підприємства / В.В. Россиха. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 94 с.

References:

1. Sabluk, P. T. Shpykuliak, O. H. and Kurylo, L. I. (2010), *Innovatsijna diial'nist' v ahrarnij sferi ta instytutsional'nyj aspekt* [Agrarian innovation and institutional aspects], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.
2. Vysochan, O. S. (2011), "Scientific approaches to the definition of "Innovation" and "Innovation in agriculture", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 2, pp. 101—104.
3. Polehen'ka, M. A. (2016), "Etymology of the term "innovation" as an economic category", *Ahrosvit*, vol. 21, pp. 57—61.
4. Yermolaieva, V. V. (2010), "Features and problems of innovative development in Ukraine", *Derzhava ta rehiony*, vol. 6, pp. 275—280.
5. Rossokha, V. V. (2009), *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia, rozvytkuta otsiniuvannia vyrobnychoho potentsialu sil'skohospodars'koho pidpryiemstva* [Theoretical and methodological principles of formation, development and evaluation of agricultural production potential], NNC IAE, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2019 р.